

Baráth Tibor

Emberdarálás

A debütkötetek sajátossága és különös varázsa abban rejlik, hogy az olvasónak nincs előzetes elvárása az író felé, sem elképzelése a szövegvilágról – ez egy érintetlen, megismerésre váró terület, ahol szabadon fedezheti fel a szerző hangját. Hegyi Ede néhány röpké hónap alatt írta meg első, *A senki* című regényét, amely egy fiatal értelmiségi útkeresését mutatja be különböző munkahelyein keresztül. A történet arról szól, hogyan lesz a senkiből pincér egy kávézóban, folyamatfejlesztő, logisztikáért felelős munkatárs, informatikus, adminisztrátor, csoportvezető – majd újra senki. Biztos van egy csoport a társadalomban – elsősorban a frissen érettségizett, diplomázott fiatalok –, amely igazán magáénak érzi majd a történetet, a szöveg mégis mindenkit érintő kérdéseket feszeget: hogyan őrizzük meg egyéniségünket, óvjuk meg szabadságunkat, és kerüljük el, hogy életünk, személyiségünk teljesen kiüresedjen a munka miatt. Ez a téma többször megjelent már az irodalomban, *A senki* éppen ezért merőben új megközelítéssel nem szolgál, a szöveg mégis izgalmas és aktuális, hiszen teljesen korunk viszonyaihoz igazodik. Hegyi Ede regényének elbeszélője a modern világ Ábeljeként próbál meg valakivé válni a regény senkiség-fogalmának megállóin keresztül a különféle vállalatok teremtette rengetegben.

Az önkeresés kezdetén a réges-régi bölcsészvicc elevenedik fel, az elbeszélő pincérként dolgozik egy kávézóban, ami néha unalmas, néha megterhelő, de sosem motiválja az embert a jobbra, csak keserű felismeréssel szolgál: az élethez pénz szükséges, a pénzhez munka, az élethez tehát munka kell. Ez lesz az alap-tézis, amelyet az elbeszélő a regény során többször ironikusan elemez. Bár itt még a világban való eligazodás elején tartunk,

HEGYI EDE

KÖNYV

SENKI

már hangsúlyosan jelentkeznek az elbeszélő érzelmi világának az a két összetevője, mely minden egyes munkahelyén csak tovább erősödik: a magány és az életet sivárrá tévő egyhangúság. *„Közben megállapítom, hogy egész nap nem beszéltem senkivel. Nem hagyta el hang a számát. És megállapítom, hogy ebben nincsen semmi drámai. Egyáltalán.”*

Az útkeresés következő szakaszában, *A csinovnyik* című fejezetben szembesül a narrátor azzal, hogy a munka bizonytalan talaj, bármikor kihúzhatják a lábunk alól, és akkor védtelenül állunk a világban, jövőképünk ezért mindig kétségekkel teli. Ugyanakkor mégsem ez a legszomorúbb, hanem az, hogy bár visszakerülhetünk a mókuserékbe, lehetünk a cég egyik legjobb dolgozója rövid időn belül, de megbecsülést, biztos pozíciót vagy az életünknek távlati célt ez sem adhat. Sőt, egyre inkább önmagunkból veszítünk valamit: *„Anélkül hajtok fejet, hogy bárki is kérné. Öntudatlanul vagyok gyenge, mert hiszem, hogy a túlélés eszköze az alárendelés. A személyiség szétbomlása. A meghasonulás.”* Hegyi Ede regényének ereje az ilyen fesztelen, mégis lényegretörő mondatokban rejlik, a tūpontos megragadásban, az egyszerűsége törekvésben. Az író gördülékeny tolla jól működteti a szöveget – erre a képességre a későbbiekben is építkezhet.

Az alkalmazott című fejezet a mókuserékbe tört ember valómásával kezdődik, s önmarcangolása egyre markánsabbá válik, miközben már nemcsak szerepet játszó emberként írja le magát, hanem, ahogy mondja, *„[a]kár halott is lehetnék”*. A regény talán legmegrázóbb jelenete az, amikor felsejlik a lázadás, a láthatatlan falak közül kitörés lehetősége, ám pánikrohammal és bocsánatkéréssel végződik az egyetlen pillanat, amikor az őszinteség és a maszk mögé bújás között választani lehetne. Az egyéniség egyre kevésbé létezik, a munka iránti szükséglet háttérbe szorítja a kiteljesedést, az emberből a regény során lassan érzelmek nélküli gép lesz, minden emberi, minden felismerhető lefoszlik róla: *„Nem létezik már az arcom. Nincsenek gesztusaim. Nincsen véleményem.”* Itt már a vállalati robot beszél, jól mutatja ezt a főszereplő életének, hétköznapijainak és hétvégéinek végletekig repe-

titív tartalma: munka, cigaretta, alkohol, másnaposság, munka, kollégák, vezérigazgatók, prezentációk, alkohol, munka; nagyjából ez minden cselekménye a regénynek. Ijesztően üres, egyáltalán nem életszerű, másrészt nagyon is az, pont ettől hiteles. *A fogaskerek* című fejezetben, egy hatalmas multinacionális cégnél éri el csúcspontját a kizsákmányolás, ahol a munkatársaknak már nevük sincs, csupán személyi kódjuk. „*Nehéz megértenem, miért nem elég az, hogyha pusztán jól végezzük a dolgunkat. [...] És mégis: az a cél, hogy teljesen a saját képükre formáljanak. [A cél az, hogy] legyél vele visszavonhatatlanul azonos.*”

Így jutunk el *A valaki* című fejezethez, amelyben végéhez közelít az énfeladás. Bár hosszú ideig a szokott odaadással dolgozik – ismét új multinál – az elbeszélő, végül szabadságot vesz ki, és vidékre, egy tóparti, erdőszéli helyre utazik. Ez a válságból való kiútkeresés helye, mint Hrabal *Pincérjében*, a természet a megtisztulás, újjászületés és önmegtalálás terévé válik. Ekkor már az elbeszélő is képes döntést hozni az életéről, valós személyiségét nem formálja át semmi.

Ez a toposz jót tesz a regényszerkezetnek, ugyanis eddig egy szálon futott a cselekmény, és egyetlen dologra összpontosított: a perfekcionista, sztahanovista munkamorálra, és az ebből következő unalomra, ürességre és magányra. Hősünkről a regény során mindössze három dolgot tudunk meg: férfi, bölcsész végzettségű, és mindenkinél keményebben dolgozik. Talán a gyors megírásban keresendő a regény két gyengesége: egyrészt a kevésbé plasztikus jellemábrázolás, másrészt az, hogy kizárólag a munkavégzésre koncentrál az elbeszélő, amely ilyen hosszán regényanyagnak kevés. Ám a tóparti epizód után megjelenik egy új lányszereplő, és egy lehetséges szerelmi szál is kezd kibontakozni, üdítően hatva a szövegre. Lényeges és jól sikerült eleme ez a regénynek, kár, hogy csak a szöveg utolsó negyedébe került bele, így kicsit az olvasó is úgy érezheti magát, mint a főhős: jólesik neki a pihenés a fárasztó és egyhangú robotolás után.

Az elbeszélő története *A senki* című fejezettel ér a végéhez, helyesebben fogalmazva egy új kezdethez. A regényben eddig egy

olyan senkivel volt dolgunk, akit mások néztek annak, innentől olyasvalaki, aki saját magát tartja senkinek, mert életében még nem talált olyan pontot, ahol saját megítélése szerint valakivé vált volna. Ez a senki-fogalom pozitív, hiszen míg az előzőben a „valaki”-vel szemben lehetett őt meghatározni – alkalmazott, csinovnyik, fogaskerek –, ebben már benne rejlik a valakivé válás, a célokkal rendelkező, életéről maga döntő ember lehetősége is.

A szövegbe egy önéletrajzi elem is bekerült, ugyanis a regény azzal végződik, hogy a narrátor gépelni kezd. Ezen a ponton felmerülhet, beszélhetünk-e művészregényről, ám az elbeszélő pont annyira tervezi, hogy író lesz, mint amennyire azt, hogy csoportvezető: semennyire. Noha végigéljük vele azt az utat, amely íróvá válását megelőzi, nem látjuk, hogy próbálkozna; az utolsó söréről is tudunk, ám egyetlen soráról sem. Ez ismét egy olyan szál, amely párhuzamosan futhatott volna a fő cselekménnyel – kivéve, ha az író célja éppen az volt, hogy hangsúlyozza az írás ad hoc-jellegét. Ugyanis a számtalan regénytől, amely az íróvá válásra összpontosít, Hegyi Edéé abban különbözik, hogy az íróvá avanszált főszereplő tulajdonképpen nem tárgya a szövegnek. Mindenesetre ez a regény annak elbeszélése, hogyan lesz valaki íróvá, annak mellőzésével, hogyan lesz a narrátor íróvá.